

Oikeus itsenäiseen asumiseen kuuluu Suomessa kaikille

4.5.2026

Hyvää kansainvälistä itsenäisen asumisen päivää 5.5.2026!

Itsenäinen asuminen on keskeinen osa yhdenvertaista osallisuutta yhteiskunnassa. Useimmille se merkitsee arkisia mutta merkityksellisiä asioita, esimerkiksi mahdollisuutta päättää, missä ja kenen kanssa asuu, milloin lähtee ja tulee sekä kuka osallistuu omaan arkeen. Valitettavasti vammaisten ihmisten kohdalla nämä valinnat eivät kuitenkaan ole aina itsestään selviä, vaan ne usein määritellään palvelurakenteiden, resurssien tai hallinnollisten käytäntöjen ehdoilla. Kansainvälisessä keskustelussa tätä teemaa on jäsennetty *independent living* -käsitteen avulla, joka korostaa vammaisten ihmisten oikeutta elää omannäköistään elämää osana yhteisöä (DeJong, 1979; Pearson, 2012; Williams, 1983).

Itsenäinen asuminen voidaan ymmärtää virheellisesti yksin asumiseksi tai itsenäiseksi pärjäämiseksi ilman apua. *Independent living* -ajattelussa itsenäisyys ei kuitenkaan tarkoita avun puuttumista, vaan oikeutta päättää itse omasta elämästään ja siitä, millaista tukea ja apua saa (Ratzka, 2003). Vammainen ihminen voi elää itsenäisesti myös silloin, kun hän tarvitsee henkilökohtaista apua, asumisen tukea tai muita palveluja arjen sujumiseksi. Keskeistä ei ole tuen määrä, vaan se, kuka määrittelee tuen sisällön ja käyttötavat. Itsenäinen asuminen toteutuu silloin, kun vammainen henkilö itse tekee asumistaan ja elämäänsä koskevat keskeiset päätökset.

Itsenäinen asuminen on jokaisen ihmisoikeus

Itsenäinen asuminen on myös kansainvälisesti tunnustettu ihmisoikeus. YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen (Yhdistyneiden kansakuntien yleissopimusta vammaisten henkilöiden oikeuksista 27/2016, jatkossa Vammaissopimus; United Nations, 2006) 19 artikla turvaa vammaisten ihmisten oikeuden elää itsenäisesti ja olla osallisina yhteisössä. Artiklan mukaan vammaisilla henkilöillä on oikeus valita asuinpaikkansa ja asuinkumppaninsa yhdenvertaisesti muiden kanssa, eikä heitä saa velvoittaa tiettyihin asumisjärjestelyihin. Lisäksi sopimus velvoittaa valtioita varmistamaan, että vammaisten ihmisten tarvitsemat asumisen ja elämän tueksi järjestettävät palvelut ovat saatavilla ja tukevat osallisuutta yhteiskunnassa (Vammaissopimus 27/2016; Sosiaali- ja terveysministeriö, 2016). Suomi ratifioi YK:n vammaissopimuksen vuonna 2016, jolloin se tuli osaksi kansallista oikeusjärjestelmää.

Suomessa itsenäisen asumisen edellytyksiä on vahvistettu erityisesti vammaispalvelulainsäädännön kautta. Vuonna 2025 voimaan tullut uusi vammaispalvelulaki (675/2023) korostaa vammaisen henkilön yhdenvertaisuutta, osallisuutta ja itsemääräämisoikeutta sekä tukee nimenomaisesti itsenäistä elämää. Laki velvoittaa hyvinvointialueita järjestämään vammaisen henkilön yksilöllisen tarpeen mukaiset, riittävät ja laadultaan hyvät palvelut, kuten henkilökohtaisen avun ja asumisen tuen (Vammaispalvelulaki 675/2023; Sosiaali- ja terveysministeriö, 2025). Henkilökohtainen apu on keskeinen väline itsenäisen asumisen mahdollistamisessa, sillä sen tarkoituksena on turvata vammaisen henkilön mahdollisuus tehdä omia valintojaan myös silloin, kun hän tarvitsee toisen ihmisen apua päivittäisessä elämässä (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2025).

Vammaisten ihmisten oikeudet eivät toteudu Suomessa – mikä neuvoksi?

Käytännössä itsenäisen asumisen toteutuminen ei ole kuitenkaan kaikille vammaisille ihmisille yhdenvertaista. Tutkimusten ja selvitysten mukaan alueelliset erot palvelujen saatavuudessa, päätöksenteon hitaus sekä tuen niukkuus voivat rajoittaa vammaisten ihmisten tosiasiallisia mahdollisuuksia valita oma asuinpaikkansa ja elämänsä suunta (Lähdeniemi, 2022; Miettinen, Rieppo, Hintsala & Vesala, 2025; Rantamäki & Hömppi, 2026). Erityisesti paljon ja jatkuvasti apua tarvitsevien vammaisten ihmisten kohdalla asumisratkaisut voivat edelleen muistuttaa laitostyyppisiä tai palvelujärjestelmän ehdoilla rakentuvia ratkaisuja, joissa yksilölliset toiveet jäävät toissijaisiksi (Miettinen, Rieppo, Hintsala & Vesala, 2025; Valkama & Katsui, 2023).

Itsenäinen asuminen ei siten ole pelkästään yksilöllinen kysymys, vaan laajempi rakenteellinen ja yhteiskunnallinen ilmiö. Se liittyy palvelujärjestelmän toimivuuteen, asumispolitiikkaan, esteettömyyteen sekä vammaisuutta koskeviin asenteisiin. Vammaisten ihmisten yhdenvertaisuuden edistäminen perustuu yhteiskunnalliseen muutokseen. YK:n vammaissopimuksen (Vammaissopimus 27/2016) toimeenpano edellyttää, että vammaiset ihmiset tunnistetaan aktiivisina toimijoina ja asiantuntijoina omassa elämässään, ei ainoastaan palvelujen kohteina. Lisäksi vammainen ihminen tulee nähdä arvokkaana, ei vammaisuudesta kärsivänä kuntoutettavana ja parannettavana kohteena.

Oikeus itsenäiseen asumiseen on keskeinen osa vammaisten ihmisten ihmisoikeuksia ja hyvää elämää. Sen toteutuminen edellyttää jatkuvaa arviointia, rakenteellista kehittämistä ja vammaisten ihmisten oman äänen vahvaa huomioimista. Korkeakouluilla ja siellä tehdyllä tutkimuksella on tärkeä rooli yhdenvertaisuuden edistämisessä. Tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminta voi tuottaa tietoa vammaisten ihmisten arjesta, palvelujen toimivuudesta ja ihmisoikeusperustaisista käytännöistä sekä tukea ammattilaisten osaamista. SEAMKin kaltaisilla alueellisilla toimijoilla on erityinen mahdollisuus edistää vammaisten ihmisten yhdenvertaista osallisuutta ja itsenäistä asumista osana kestävää aluekehitystä ja sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmän kehittämistä. Kun itsenäinen asuminen toteutuu käytännössä eikä vain periaatteissa, se vahvistaa koko yhteiskunnan yhdenvertaisuutta.

Katja Valkama
Tutkijayliopettaja
SEAMK

Katja Valkama on osallisuuden asiantuntija. Hän toimii European Disability Expertisen (EDE) Suomen asiantuntijana yhdessä Helsingin yliopiston vammaistutkimuksen professori Hisayo Katsuin kanssa.

Lähteet

DeJong, G. (1979). Independent Living: From Social Movement to Analytic Paradigm. Archives of Physical Medicine and Rehabilitation 60: 435-446.

Lähdeniemi, M. (2022). *YK:n vammaisyleissopimuksen artiklan 19 täytäntöönpano vammaispalveluiden työntekijöiden näkökulmasta – kontekstina kehitysvammaisten asiakkaiden itsenäinen asuminen.* [pro gradu -työ, Jyväskylän yliopisto]. JYX https://jyx.jyu.fi/bitstreams/0d5c93e2-ec2f-43f4-9457-7ad5d04a32a5/download

Miettinen, S., Rieppo, S., Hintsala, S., & Vesala, H. (2025). *Kehitysvammaisten ihmisten yksilöllisen ja monimuotoisen asumisen kehittäminen.* Ympäristöministeriön julkaisuja 2025:36. https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-361-750-6.

Pearson, C. (2012). Independent living. Teoksessa N. Watson, A. Roulstone & C. Thomas (toim.), *Routledge Handbook of Disability Studies* (s. 240-252). Routledge. https://doi.org/10.4324/9780203144114.

Rantamäki, P., & Hömppi, P. (2026). *Asuminen ihmisoikeutena – perusta osallisuudelle ja itsenäiselle elämälle.* THL-blogi. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. https://blogi.thl.fi/asuminen-ihmisoikeutena-perusta-osallisuudelle-ja-itsenaiselle-elamalle/

Ratzka, A. (2003). *What is Independent Living – A Personal Definition.* https://www.independentliving.org/def.html .

Sosiaali- ja terveysministeriö. (2016). *YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus ja sen valinnainen pöytäkirja.*https://stm.fi/yk-n-vammaisyleissopimus

Sosiaali- ja terveysministeriö. (2025). *Vammaispalvelulain uudistaminen.*https://stm.fi/vammaispalvelulaki

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. (2025). *Henkilökohtainen apu – Vammaispalvelujen käsikirja*. https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/vammaispalvelujen-kasikirja/tuki-ja-palvelut/henkilokohtainen-apu .

United Nations (2006). *Convention on the Rights of Persons with Disabilities.* United Nations. https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-rights-persons-disabilities .

Valkama, K., & Katsui, H. (2023). *Disability-relevance of quality assurance systems in social services – Finland.* European Commission. Directorate-General for Employment, Social Affairs and Inclusion. https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/disability/european-disability-expertise-ede/reports_en

Vammaispalvelulaki 675/2023. https://finlex.fi/fi/lainsaadanto/2023/675

Williams, G.H. (1983). The movement for independent living: An evaluation and critique. *Social Science & Medicine, 17*(15),1003-1010. https://doi.org/10.1016/0277-9536(83)90403-3